

 <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1757>

Citation: Kalyon, F. (2020). Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatıratı'nda açan hüznün çiçekleri. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(50), 224-231.

Dr. Filiz KALYON

MEB Polatlı Şehit Seher Yaşar Kız Anadolu İHL / TÜRKİYE 0000-0001-7523-4168

GÜLPERİ HANIM'IN GÜLDESTE-İ HATIRATI'NDA AÇAN HÜZÜN ÇİÇEKLERİ

ÖZET

Divan şiirinin önemli mazmunlarından olan çiçekler, birçok şiirde farklı benzetmeler ve anlatımlarla şiire renk katmış bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiçekler, renk, koku ya da şekil özellikleriyle herhangi bir duygunun ya da durumun sembolü olmuşlardır. Taranan divanlarda, şiirlerde geçen çiçeklerin insan organları, şahıslar, eşya ve doğal öğeler bağlamında kullanıldığı görülmektedir. Çiçekler benzetme ögesi olarak daha çok teşbih sanatı bağlamında benzeyenin yüceltilmesi, güzelliğinin en üst düzeyde gösterilmesi amacıyla kullanılmıştır. Sevgilinin yanağı, gözü, ağzı, saç gibi unsurlar tabiatteki en narin ve en doğal canlıya benzetilerek onun güzellik unsuru açısından erişilmez oluşu ve benzerinin bulunmayışı fikrinin de sabitlenmiş olması söz konusudur. Bu çiçeklerin başta gelenlerinden biri olan gül, sevgilinin bütün güzel özelliklerine tercüman olacak özelliktedir. Gülün boyu ile sevgilinin boyu, gülün rengi ile sevgilinin yüzü ve yanakları, gülün nazlı yapısıyla sevgilinin nazı, gül-i ra'na ile sevgilinin hem âşık hem de rakibe yüz veren mizacı, bahar mevsiminde gülün açılmasıyla sevgilinin baharda gezintiye çıkması, gülün üzerindeki çiğ tanesiyle sevgilinin kulağındaki küpe, gülün dikeniyiyle rakip, gülün yapraklarının kat kat oluşuyla kulak arasındaki ilişki, gülle ilgili önemli estetik hususiyetler olarak dikkat çeker. Gül dışında mazmun olarak kullanılan bir diğer çiçek de laledir. Lale daha çok şekil itibarıyla dikkat çeken ve benzetme ögesi olarak kullanılan bir çiçektir. Kırmızı rengi ve iç kısmının siyahlığı sebebiyle aşkın kanlı ya da yaralı kalbine benzetilen lale, bazen de içi sevgilinin sunduğu meyle dolu bir kadehi çağrıştırmaktadır. Birçok şiirde daha çok güzellik teması ekseninde ele alınan çiçekler bazen de acı, keder, üzüntü gibi farklı bir duyguyu daha belirgin bir şekilde anlatabilmek için kullanılmışlardır. Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat adlı eserinde geçen Sıfat-ı Hazan adlı bölüm, çiçeklerin hüznüyle birlikte ele alınışı açısından dikkate değerdir. Daha çok, sevgilinin güzelliğini tavsif etme ögesi olarak kullanılan çiçekler, bu bölümde sevilen ve saygı duyulan bir kişinin vefatından duyulan büyük üzüntünün anlatılması amacıyla kullanılmıştır. Kahire sarayında yaşayan Çerkez asıllı bir cariye olan Gülperi Hanım, Mısır valilerinden İbrahim Paşa'nın hanımı Hoşyar hanımın sarayında yetişmiştir. Daha sonra Hıdiv İsmail Paşa'nın sarayına intikal etmiş ve Hıdiv İsmail Paşa'nın eşi Çeşm-i Afet Hanım tarafından himaye edilmiştir. Bu çalışmada Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat isimli eserinden hareketle işlediği hüznün çiçekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gülperi Hanım, Türk edebiyatı, hüznün çiçekleri

THE FLOWERS OF SORROW BLOSSOMING IN GULPERI HANIM'S GULDESTE-I HATIRAT

ABSTRACT

Flowers, which are among the important metaphorical statement of Divan poetry, appear in many poems as an element that enlivened the poem with different metaphors and expressions. Flowers have become the symbol of any emotion or situation with their color, smell or shape features. It is seen that the flowers used in poems and poems are used in the context of human organs, individuals, things and natural elements. Flowers have been used as an element of analogy, in the context of the art of exhilarating, to glorify the analogy and to show its beauty at the highest level. The idea of the fact that the elements such as cheeks, eyes, mouths and hairs of the lover are compared to the most delicate and natural creature in nature is fixed in that it is inaccessible in terms of beauty and the absence of the like. Rose, which is one of the leading ones of these flowers, is a translator to all the beautiful features of the lover. The height of the rose and the height of the lover, the color and color of the rose, the face and cheeks of the rose, the love of the lover with the delicate structure of the rose, the love-making of the lover with the rose-i ra'a and the face of the lover, the love of the lover in the spring with the opening of the rose in the spring season, with the raw grain on the rose The relationship between the earring in the ear of the lover, the thorn of the rose and the rival, the fold of the rose's layers and the ear draws attention as important aesthetic aspects of the rose. Apart from the rose, another flower used as a metaphorical statement is a tulip. Tulip is a flower that draws attention in terms of shape and is used as an analogy. The tulip, which is likened to the bloody or injured heart of the lover due to its red color and the blackness of the interior, evokes a glass filled with the fruit sometimes offered by the lover. In many poems, flowers, which are mostly dealt with on the theme of beauty, are sometimes used to express a different feeling, such as pain, grief and sadness more clearly. The section titled Sıfat-ı Hazan, which is mentioned in Gülperi Hanım's Güldeste-i Hatırat, is remarkable in terms of handling flowers together with sadness. The flowers, which are mostly used as an element of recommending the beauty of the lover, are used in this section to describe the great sadness of the death of a loved and respected person. Gülperi, a Circassian-born concubine who lived in the palace of Cairo, grew up in the palace of Hosyar, the wife of the Egyptian governor Ibrahim Pasha.

Later, he went to the palace of Hıdiv İsmail Pasha and was protected by Çeşm-i Afet Hanım, the wife of Hıdiv İsmail Pasha. In this study, the flowers of sadness, which are processed by Gülperî Hanım's work named Güldeste-i Hatrat, will be emphasized.

Key words: Gülperî hanım's, Turkish literature, the flowers of sorrow

1. GİRİŞ

Divan şiirinin önemli mazmunlarından olan çiçekler, birçok şiirde farklı benzetmeler ve anlatımlarla şiire renk katmış bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiçekler, renk, koku ya da şekil özellikleriyle herhangi bir duygunun ya da durumun sembolü olmuşlardır.

Beşir Ayvazoğlu, insanlar arasında kullanılan “gizli bir dil” dediği çiçeklerin " kadın-erkek ilişkilerinin bugünkü kadar kolay olmadığı eski cemiyetimizde halkın haberleşebilmek için bulduğu sevimli yollardan biri” olduğunu belirtir- (Ayvazoğlu, 1992:200). Çiçeklerin başlı başına bir benzetme kaynağı olmasının yanında birbirleriyle olan münasebetleri ve güzellik unsurunda birlikte kullanılmaları şiirlerde görülen özelliklerinden biridir. Örneğin, sevgilinin gözü nergis, yanağı gül, saçları sümbül, ağzı goncadır. Sevgilinin saçları koku ve şekil itibarıyla gül, reyhan, süsen, sümbül gibi çiçeklere benzetilmiştir.

Taranan divanlarda, şiirlerde geçen çiçeklerin “insan uzuvları, şahıslar, eşya ve doğal öğeler bağlamında kullanıldığı” görülmektedir- (Bayram, 2007:114). “Klasik Türk şiirinde isimleri bizzat zikredilmek suretiyle, geçen 28 çiçek şöyledir: gül (verd), nesrîn, nesteren; lâle, şakâyıku'n-nu'mân; sümbül; nergis, ('abher), zerrîn, zerrîn-kadeh; nevrûz; benefşe (menevşe); yâsemin (semen, yâsemen); sÛsen; nilûfer (nîlû-per, nîlû-berg), çadır çiçeği; reyhân, fesleğen; karanfil (karanfûl); za'ferân; şebbû (şebbûy); zambak; buhûr-ı Meryem, bahûr-ı Meryem; leylâk; merzengûş (mercanköşk), sedâb, lisânü's-sevr.” (Bayram, 2007:117).

Bu çiçekler benzetme ögesi olarak daha çok teşbih sanatı bağlamında benzeyenin yüceltilmesi, güzelliğinin en üst düzeyde gösterilmesi amacıyla kullanılmıştır. Sevgilinin yanağı, gözü, ağzı, saç gibi unsurlar tabiattaki en narin ve en doğal canlıya benzetilerek onun güzellik unsuru açısından erişilmez oluşu ve benzerinin bulunmayışı fikrinin de sabitlenmiş olması söz konusudur. Bu çiçeklerin başta gelenlerinden biri olan gül, sevgilinin bütün güzel özelliklerine tercüman olacak özelliktedir:

“Gülün boyu ile sevgilinin boyu, gülün rengi ile sevgilinin yüzü ve yanakları, gülün nazlı yapısıyla sevgilinin nazı, gül-i ra'nâ ile sevgilinin hem âşık hem de rakibe yüz veren mizacı, bahar mevsiminde gülün açılmasıyla sevgilinin baharda gezintiye çıkması, gülün üzerindeki çiğ tanesiyle sevgilinin kulağındaki küpe, gülün dikeniyile rakip, gülün yapraklarının kat kat oluşuyla kulak arasındaki ilişki, gülle ilgili önemli estetik hususiyetler olarak dikkat çeker.” (Açıl, 2015: 12)

Gül dışında mazmun olarak kullanılan bir diğer çiçek de laledir.

Lale daha çok şekil itibarıyla dikkat çeken ve benzetme ögesi olarak kullanılan bir çiçektir. Kırmızı rengi ve iç kısmının siyahlığı sebebiyle aşğın kanlı ya da yaralı kalbine benzetilen lale, bazen de içi sevgilinin sunduğu meyle dolu bir kadehi çağrıştırmaktadır.

Lale kimi zaman da hüznü temsil eden bir çiçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Doğu Anadolu Bölgesi'nde daha çok Van-Gevaş civarında yetişen ve “ters lale” olarak bilinen bir lale çeşidi, birçok din ve kültürde hüznün sembolü olarak kabul edilmiş ve efsaneleşmiş bir özelliğe sahiptir.

Tasavvuf geleneğindeki insan-ı kâmilin elif harfi ile remz edilmesi gibi lale çiçeği de, tek dallı bir çiçek olması, gövde kısmının dimdik olması, soğanının dallanmayıp tek bir sap ve bir çiçek vermesinden ötürü elif harfine benzetilmektedir. Allah lafzı ile lâle kelimesinin aynı harflerle (elif, lam ve he) yazılıyor olması da bu çiçeğe farklı bir özellik yüklemiştir.

“Elif harfinin ebced değeri 1; lâm harfinin 30; he harfinin ise 5'tir. Buna göre, lâle ile Allah kelimelerinin ebced hesabıyla sayı değeri 66 eder. Bu sebepten, İslam tasavvufunda, lâlenin, Allah'ı ve onun birliğini ve güzelliğini simgelediği düşünülmüştür. Lâle, Arap harfleri ile yazıldığında tersten okunursa ortaya hilâl yani ay kelimesi çıkar.” (Ersoy, 2011:1).

Gül ve lâleden sonra klasik Türk şiirinde en sık kullanılan çiçek sümbüldür. Kasidelerde bahar tasvirinin yapıldığı bölümler başta olmak üzere gazel, mesnevi gibi diğer nazım şekilleri içerisinde de müstakil beyitler halinde sümbül çok çeşitli hayallere konu olmuştur (Karaman, 2012: 358).

Sümbül hem koku hem de görüntü açısından kullanılan bir çiçektir. Birçok şairin yazdığı kaside ve na't örneklerinde bu benzetme unsurunu görmek mümkündür.

Bâkî ve Nev'î'nin sümbül kasidelerinden başka, Tecellînin Hz. Peygamberi konu alan na'tı, Riyâzî ve Tıflî'nin Nakîbü'l-eshrâf Allâme Efendi'ye yazdığı kasideler birer sümbüliyye örneğidir. Çiçek adlarıyla anılan kasideler göz önüne alındığında "gül"den sonra en çok kullanılan redif "sümbül"dür (Aydemir, 2006: 358).

Divan edebiyatı şiirinin mazmunlarından biri olan erguvan çiçeğinin ise Hristiyanlık kültüründe ayrı bir yeri vardır. Hristiyan inancına göre Hz. İsa'nın on iki havarisinden biri olan Yahuda, Hz. İsa'yı yakalamaya gelen askerlere onun kimliğini ele vermek amacıyla, Hz. İsa'yı yanağından öpmüş, ardından ise bu yaptığından büyük utanç duyarak erguvan gibi mosmor olmuştur. Bu utanca daha fazla dayanamayan Yahuda, kendisini bir erguvan ağacına asarak hayatına on vermiştir.

"Nasıl ki "gül"ün renginin "kırmızı" olması; "bülbulün aşk için akıttığı kanının, gülün dikenlerine sızıp goncaya ulaşması ve ona renk katması" gibiyse; Yahuda'nın da ihanetten duyduğu utancın, beyaz olan erguvan çiçeğini mor renge dönüştürmesine sebep olduğu rivayet edilmektedir. Bitkiler yapraklanmadan önce, dallardan ve gövdeden çıkan çiçekler ise İsa Peygamber'in gözyaşlarını temsil eder." (Zencirkıran, 2012: 205).

Türk edebiyatında da büyümlü erguvan ağacı çokça şair ve yazara ilham kaynağı olmuştur. Erguvan çiçeği kırmızıya yakın pembemsi rengi ile sevgiliye ait betimleyici unsurların mazmunları olarak kullanılmıştır. Erguvan çiçeği dudak, yanak, yüz gibi güzellik unsurlarının sembolü olarak kullanılmıştır. Divan şairlerinin erguvanı konu ettikleri beyitlerde renk unsuru ön plandadır. Bu bağlamda renk ekseninde sevgilinin yüzü, yanağı, şarap, ateş gibi unsurlar olarak karşımıza çıkar (Koçak ve Gürçay, 2015:4).

Birçok şiirde daha çok güzellik teması ekseninde ele alınan çiçekler bazen de acı, keder, üzüntü gibi farklı bir duyguyu daha belirgin bir şekilde anlatabilmek için kullanılmışlardır.

Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat adlı eserinde geçen Sıfat-ı Hazan adlı bölüm, çiçeklerin hüznle birlikte ele alınışı açısından dikkate değerdir (Kalyon, 2014: 39).

Daha çok, sevgilinin güzelliğini tavsif etme ögesi olarak kullanılan çiçekler, bu bölümde sevilen ve saygı duyulan bir kişinin vefatından duyulan büyük üzüntünün anlatılması amacıyla kullanılmıştır. Hüzün çiçeklerinin çiçeklerini duygusal bir yaklaşımla ele alan Gülperî Hanım'ın ilgili şiirlerine geçmeden önce şairin Mısırlı Türkçe şiir yazar bir şahsiyet olmasından hareketle şairin yetiştiği ülkede gelişen Türk edebiyatına kısaca değinilecektir.

2. MİSİR'DA GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

Mısır, tarihinin pek döneminde Türkler açısından önemli olmuştur. Aynı önemin, Türkler açısından da söz konusu olduğu söylenebilir. Geçmişten günümüze Mısır, coğrafi konumu, piramitler, tarihi yapılar, Kral Mezarları gibi değerlerle ve günümüzde de Arap dünyasının siyasi kalbi olarak dikkat çekmeye devam etmektedir.

Osmanlılardan önce de Mısır'da Türk izleri bulunmakla beraber; Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde Türkler ülkenin her alanında etkili olmaya başlamışlardır. Kavalalı idaresinde Mısır'da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Mısır ve Osmanlı arasında sanat ve kültürel alanda önemli iletişimler olmuştur. Bu iletişim sonucunda pek çok edebî eserimizin Bulak Matbaası'nda basıldığı unutulmamalıdır. Bugün de yazma ve matbu olarak on binin üzerindeki dinî, tarihî ve edebî eserimiz Mısır'da bulunmaktadır. Eserlerimizin pek çoğu maalesef ilim âleminin istifadesine sunulamamıştır. Tarihimiz ve edebiyatımızla ilgili bu eserler, Türkiye'den ilim çevrelerinin özellikle de Kültür ve Turizm Bakanlığının ilgi ve katkılarını beklemektedir. Kutadgu Bilig'in üç yazma nüshasından birisinin Kahire'de Darü'l-Kütüb'da (Mısır Millî Kütüphanesi) muhafaza edilmektedir (Kalyon, 2013:9-10). Mısır kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerimizin Türkiye'de ve dünyanın değişik üniversitelerinde bulunan Türkoloji bölümlerinin araştırmacılarına açılması yolunda Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi Hüseyin Avni Botsalı'nın büyükelçilik yaptığı dönemde Mısır'ın resmî kurumları nezdinde önemli temaslarda bulunduğunu biliyoruz (Kalyon ve Kalyon, 2015:3).

Mısır'da gelişen Türk kültür ve edebiyatı sahasında XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Klasik Türk şiiri alanında önemli eserler verilmiştir. Bu eserler, Osmanlı döneminde Kahire Sarayı'nda ya da saraya yakın çevrede yetişen hanım şairlere aittir. Bu şairlerden Çeşm-i Âfet Hanım Divanı, Doç. Dr. Semra Tunç tarafından, (Kahire Sarayında Bir Hanım Şair, Çeşm-i Âfet ve Divanı) yayımlanmıştır. Çeşm-i Âfet Hanım, şiirlerinde kendine ve şairliğine güvenen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır (Tunç, 2012: 26). Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hatırat'ı tarafımızdan yayımlanmıştır (Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği, Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hatırat). Güldeste-i Hatırat'ta şairin tarih ve edebiyat birikimi gözlenmektedir (Kalyon, 2014: 16). Sözünu ettiğimiz yüzyılda Divan şiiri sahasında Kahire'de yetişen önemli bir şahsiyet de Ayşe Teymûrî'dir. Divanı Abuzer Kalyon tarafından yayımlanmıştır (Divan Şiirinin Nil'deki sesi Ayşe Teymûrî Divanı). Ayşe Teymûrî, Türkçe, Arapça ve Farsça şiir yazmasından dolayı "Üç dilli şair" olarak vasıflandırılmaktadır (Kalyon, 2013: 11). Klasik edebiyatçıların dışında kalan önemli şahsiyetlerden birisi de Prenses Kadriye'dir. Kitaplarında ve diğer yayın organlarında çıkan makalelerinden hareketle Prenses Kadriye'nin dönemin yetersizlikleri içinde kendisini iyi yetiştiren bir şahsiyet olduğu söylenebilir. Kurtuluş Savaşı'na destek vermiştir ve Atatürk'le yakın diyalogları olan birisidir (Kalyon, Kozlu: 2017: 53-54).

Gülperî Hanım'da önemli ve özel bir yeri olan hüznün, Ayşe Teymûrî tarafından da telaffuz edildiğini görmekteyiz. Ayşe Teymûrî, çok sevdiği kızı Tevhîde'yi kaybetmenin ıstırabını, ayrılık acısını dile getirirken, hastalığını öğrendiği anı "Hüznü teneffüs ettim." ifadesiyle dile getirmektedir (Kalyon, 2018: 4637).

Hüzün çiçeklerinin önemli bir yer tuttuğu ve Mısır'da gelişen Türk edebiyatı mensuplarından birisi olan Gülperî Hanım'da ele alınıp biçimini yazdıklarından hareketle değerlendireceğiz.

3. GÜLPERÎ HANIM'DA HÜZÜN ÇİÇEKLERİ

Mısır Sarayı'nda yaşayan ve dönemin Mısır Valisi Hıdiv İsmail Paşa'nın eşinin cariyesi olan Gülperî Hanım, Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatından duyduğu derin üzüntüyü çiçeklerin diliyle anlatmıştır.

Hıdiv İsmail Paşa, tarih ve siyaset sahnesinde önemli rolü olan bir idarecidir. "Mısır'ın ilk hıdivi İsmail Paşa, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın torunu, İbrahim Paşa ve Çerkez asıllı Hoşyar Kadınefendi'nin oğludur."

17 Recep 1245/1829-30 tarihinde Kahire'de dünyaya gelmiş, Kahire'de aldığı ilk eğitimden sonra Paris'te mühendislik ve modern bilimlerde tahsilini tamamlayıp (1846) Mısır'a dönmüştür. Amcası Said Paşa'dan sonra Mısır valisi olmuştur (Tunç, 2012: 118). İsmail Paşa; Mısır'da idareci olarak bulunduğu süre içerisinde zaman zaman Osmanlı yönetimine ters düşen kararlar almıştır.

"II. Abdülhamid tarafından Avrupa devletlerinin baskıları ve Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşa'nın ısrarıyla 26 Haziran 1879'da azledilmiş olan ve derhal Mısır'ı terk etmesi istenen İsmail Paşa önce Napoli'ye gitmiş, daha sonra sâdır olan irade ile İstanbul'a gelerek Emirgân'daki köşkünde yaşamaya başlamış, ardından 2 Mart 1895'te ölünce cenazesi Mısır'a götürülmüştür." (Çetin, 2001: 117-119).

Kahire Sarayı'nda yaşayan Çerkez asıllı bir cariyeye olan Gülperî Hanım, Mısır valilerinden İbrahim Paşa'nın hanımı Hoşyar hanımın sarayında yetişmiştir. Daha sonra Hıdiv İsmail Paşa'nın sarayına intikal etmiş ve Hıdiv İsmail Paşa'nın eşi Çeşm-i Afet Hanım tarafından himaye edilmiştir.

Hıdiv İsmail Paşa ve eşi Çeşm-i Afet Hanım'la birlikte birçok yurt dışı gezisine de katılan Gülperî Hanım kendisine kol kanat geren bu büyüğünün vefatından duyduğu üzüntüsünü divanındaki Sıfat-ı Hazan bölümünde şu şekilde dile getirmektedir:

Sıfat-ı Hazân

Vakta ki döküldi gülsitanın

Ezhârı bu köhne büstânın

Hakkıyla sarardı soldu güller

Şîşe kırılıp döküldü müller

Sümbülleri oldu hep perîşân
Gîsûları yoldı her perîşân
Lâle ise çâk çâk oldu
Âlûde-i gird-i hâk oldu
Destinde piyâle oldu pür-hûn
Nergis gibi oldu bahtı vârun
Reyhâna irişdi bîm-i sarsar
İnsânı bile elîm sarsar
Nu'mân-ı şakâyık sarardı
Fenûr gibi yandı da karardı
Gel bak ruh-ı nâz-ı ergavâna
Döndi ne 'acîb-i za'ferâne
Olmuşdı benefşe rengi jengâr
Geldi geri sanki yevm-i zî-kâr
Nesrîne irişdi çok hasâret
Elvânı olundu sanki gâret
Jülûde olunca yâsemenler
Yangın yeri oldu san çemenler
Şimşâd ise kâmeti dü-tâdır
Meeyûs bahâr-ı bî-vefâdır
Kuruldı 'acîb-i zülf-i 'ârız
Olmuşdı hazân ana mu'ârız
Evrâkını dökdi hüsn-i Yûsûf
Bak soldı sarardı sad teessüf
Sûsen yakasın iderdi sad çâk
Baş üzre saçardı tûde-i hâk
Zîrâ bu esen hazân-ı rihlet
Ezhâra virir mi emr-i mühlet
Gül-zâr-ı İlâh bî-hazândır
Kudret ana çünkü bâgbândır

Şiirde her çiçek kendi özelliğine göre bu derin üzüntüyü yaşamaktadır.

Gül bahçesindeki tüm çiçekler dökülmüş, güller sararıp solmuştur. Şişeler kırılıp içindeki meyler dökülmüş, sümbüller perişan olup, saçlarını yolmakta, lale parçalanıp, toprağa bulanmaktadır.

Lale kanla dolu bir kadeh şeklini alıp nergis gibi baş aşağı olmuş yani talihi tersine dönmüştür. Reyhanı, insanı bile korkutan fırtına korkusu sarmış, numan-ı şakayık çiçeği sararmış, yanıp kararmıştır.

Nazlı erguvanın yanağı zaferan gibi sapsarı kesilmiştir. Menekşe pas rengini almış, adeta karlı günler geri gelmiştir.

Nesrin çok hasar almış, renkleri yağma edilmiştir. Yaseminler karmakarışık hale gelmiş, çimenler yangın yerine dönmüştür.

Şimşadın boyu iki büklüm olmuş baharın vefasızlığına hayıflanmaktadır. Hazanla karşı karşıya gelmiş ve yüzüne dökülen saçlar birbirine karışmış, acayip bir hal almıştır.

Hüsn-ü Yusuf çiçeği yapraklarını dökmüş, yazık ki solup sararmıştır. Süsen yakasını yırtmış, toprak yığımını başına saçmıştır.

Sonbaharda esen bu yolculuk rüzgarı, çiçeklere hiç fırsat vermez belki, ama Allah'ın bahçesinde sonbahar yoktur. Çünkü o bahçenin sahibi de bahçıvanı da O'dur.

Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatından duyduğu üzüntüyü çiçeklerin halleriyle anlatan Gülperi Hanım, bu kısmın sonunda Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatına tarih düşürerek, şiirini dua ile bitirmiştir:

Üç yüz on iki sıyâmı geldi

Eyyâm-ı gamın devâmı geldi

Hatta ramazân beşinde eyvâh

Ol gün idi sanki leyl-i evvâh

Hakka irişüp Hıdiv-i 'âlî

Hurşîdin irişdi san zevâli

Allah'a sezâ vücûd idi O

Zîrâ ki vücûd-ı cûd idi O

Allah ile oldu kalb-i pâki

Allah evi kalb-i tâb-nâki

O buldı makâm-ı ihtirâmı

A'le-d-derecât-ı ihtişâmı

O ni'meti göremedi serv şân

“Lâ 'ilme lenâ” ile hurûşân

Sad bâr 'aleyh bi't-tehiyyât

Enva'-ı dürûd rahmet-i âyât

Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat adlı eserinde geçen Sıfat-ı Hazan adlı bu bölüm, divan şiirinin önemli bir unsuru olan çiçeklerin bir yas teması ekseninde kullanılması ve çiçeklerin özelliklerinin üzüntüyü yansıtma aracı olarak ele alınması açısından dikkate değerdir.

Bu bölümde her çiçek kendi özelliğine göre değerlendirilmiş, Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatından dolayı duyulan üzüntü, çiçekler vasıtasıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlatımda kullanılan benzetmeye dayalı ifadeler çiçeklerin divan edebiyatında kullanılan özellikleriyle genel anlamda örtüşmektedir.

Gülün yanak olarak düşünülüp solması, sümbüllerin kıvrımlı görüntüsünden dolayı saça benzetilmesi ya da lalenin görüntü olarak kanla dolu bir kadehi andırması gibi benzetmeler divan edebiyatı mazmunları arasında kullanılmaktadır. Güldeste-i Hatırat adlı eserde geçen bu bölüm, tarihi ve siyasi açıdan önemli bir kişilik olan Hıdiv İsmail Paşa'nın dönem içerisinde yaşadıklarını ve siyasi gücünü inceleme açısından da araştırmacılara ışık tutacak niteliktedir.

Hıdiv İsmail Paşa'nın çevresindeki insanların Paşaya bakışı ve onun idareciliği hususundaki fikirleri, sosyolojik açıdan da dikkate değer özelliktedir. Çünkü idarecilik yaptığı dönemde çeşitli eleştirilere maruz kalan Hıdiv İsmail Paşa hakkında, Mısır halkı ve kendi çevresi tarafından farklı bir resim çizilmektedir.

Gülperi Hanım için önem arz eden bu idareci, vefatında da nezaketle yolculanmış ve şiirde geçtiği gibi çiçeklerin bile yas tutmasına sebep olmuştur. Bu yüzden, Hıdiv İsmail Paşa ve Gülperi Hanım'ın Mısır'da yaşadıkları dönem, sadece edebi anlamda değil, sosyolojik, siyasi ve tarihsel açıdan da daha kapsamlı bir şekilde incelenmeyi beklemektedir.

4. SONUÇ

Divan şiirinin önemli mazmunlarından olan çiçekler, birçok şiirde farklı benzetmeler ve anlatımlarla şiire renk katmış bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiçekler, renk, koku ya da şekil özellikleriyle herhangi bir duygunun ya da durumun sembolü olmuşlardır. Birçok şiirde daha çok güzellik teması ekseninde ele alınan çiçekler bazen de acı, keder, üzüntü gibi farklı bir duyguyu daha belirgin bir şekilde anlatabilmek için kullanılmışlardır. Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat adlı eserinde geçen Sıfat-ı Hazan adlı bölüm, çiçeklerin hüznle birlikte ele alınışı açısından dikkate değerdir. Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat adlı eserinde geçen Sıfat-ı Hazan adlı bölüm, divan şiirinin önemli bir unsuru olan çiçeklerin bir yas teması ekseninde kullanılması ve çiçeklerin özelliklerinin üzüntüyü yansıtırma aracı olarak ele alınması açısından dikkate değerdir. Bu bölümde her çiçek kendi özelliğine göre değerlendirilmiş, Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatından dolayı duyulan üzüntü, çiçekler vasıtasıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlatımda kullanılan benzetmeye dayalı ifadeler çiçeklerin divan edebiyatında kullanılan özellikleriyle genel anlamda örtüşmektedir. Gülün yanak olarak düşünülüp solması, sümbüllerin kıvrımlı görüntüsünden dolayı saça benzetilmesi ya da lalenin görüntü olarak kanla dolu bir kadehi andırması gibi benzetmeler divan edebiyatı mazmunları arasında kullanılmaktadır. Güldeste-i Hatırat adlı eserde geçen bu bölüm, tarihi ve siyasi açıdan önemli bir kişilik olan Hıdiv İsmail Paşa'nın dönem içerisinde yaşadıklarını ve siyasi gücünü inceleme açısından da araştırmacılara ışık tutacak niteliktedir. Bu çalışmada Gülperi Hanım'ın Güldeste-i Hatırat isimli eserinden hareketle işlediği hüznün çiçekleri üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

- AÇIL, B. (2015). Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (Bahar), 1-28.
- AYDEMİR, Y. (2006). "Sünbülüyye". *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- AYVAZOĞLU, B. (1992). *Güller Kitabı*. İstanbul: Ötüken Yay.
- BAYRAM, Y. (2007). Kasık Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(4), 209-219.
- ÇETİN, A. (2001). İsmâil Paşa, Hıdiv. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail-pasa-hidiv> (25.01.2020).
- ERSOY, E. (2011). *Lale Üzerine Notlar, Düşün-ü-Yorum*. İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Sosyal ve Kültürel Bülteni, Sayı 10.
- KALYON, A. (2013). *Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KALYON, A ve KALYON, F. (2015). Mısır'daki Türkçe El Yazması Hakkında Görüşler. *İJLET*, 3(3),1-10.

- KALYON, A. ve KOZLU, Z. G. (2017). Prens Kadriye Hüseyin ve Eserleri. *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları*, 3, 51-63
- KALYON, A. (2018). Mısırlı Divan Şairi Ayşe Teymûrî'yi Şiirden Uzaklaştıran Ölüm: Kızı Tevhide'nin Hayata Vedası. *JSHSR*, 5(31),4636-4648.
- KALYON, F. (2014). *Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtrât*. Ankara: Akçağ Yay.
- KARAMAN, G. (2012). Perişan Çiçek Sümbül ve Klasik Türk Şiirinde İşlenişi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*,1(2), 288-319.
- KOÇAK A. ve GÜRÇAY, S. (2015). Soyluluk Çiçeği “Erguvan”a Kültürel Bir İnceleme. *Cyprus International University Folklor/Edebiyat*, 21(84), 33-44.
- TUNÇ, S. (2012). *Kahire Sarayında Bir Hanım Şair, Çeşm-i Âfet ve Divanı*. Konya: Palet Yay.
- ZENCİRKIRAN, M. (2012). *Doğal ve Kültürel Bir Miras: Erguvan*. Bursa: Emir Sultan Sempozyumu bildirisi.